
ВЕЛИЧНА ПОДІЯ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЮ

Саме такою подією стало святкування 150-річчя з часу заснування Полтавського товариства сільського господарства, урочисте відзначення якого передбачено Постановою Верховної Ради України від 11 лютого 2015 року № 184-VIII «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2015 році».

Передумовою створення Товариства було скасування у 1861 році кріпосного права, що спричинило нові умови господарювання з їх конкурентною боротьбою за освоєння нових ринків товарів та послуг.

Проблеми, що виникали, привели до пошуку шляхів ефективного ведення сільського господарства, одним із яких було створення кооперативних форм об'єднань, одним з них і стало Полтавське товариство сільського господарства, яке виникло у 1865 році завдяки ініціативи князів Лева та Сергія Кочубеїв.

Саме бачення їх щодо майбутнього Полтавщини, як аграрного регіону і стало основним завданням Товариства – пошук такої системи ведення господарства, яка б забезпечила високу дохідність у пореформений період, за нових економічних умов, за зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію.

29 вересня 1865 року відбулося перше засідання членів Товариства у будинку Полтавського дворянського депутатського зібрання, першим президентом якого було обрано Лева Кочубея.

Протягом 55-річного періоду існування Товариства максимальна кількість його членів була досягнута у 1895 році – 421 особа, і навіть перед його закриттям не знижувалася менше 150.

Серед почесних членів Товариства, поряд із видатними вітчизняними вченими професорами В. В. Докучаєвим, А. Є. Зайкевичем, П. А. Костичевим, І. О. Стебутом, Д. І. Менделєєвим та іншими, були француз П'єр-Пауль Дегерен та німець Юліус Кюн.

З перших днів існування Товариство намічає ряд заходів, спрямованих на піднесення сільського господарства. Так, уже у вересні 1866 року Товариство обговорює пропозицію його першого секретаря Ф. І. Гейдука про створення полів або ферми для сільськогосподарських дослідів.

У 1882 році правлінням Товариства Міністру державних маєтностей була представлена програма по створенню дослідної установи. Але через відсутність коштів лише в 1884 році губернське земство відпустило Товариству на щорічні витрати дослідного поля 3050 рублів і затвердило його Статут. На основі Статуту 28 жовтня

(10 листопада) Полтавське товариство сільського господарства обрало першу раду дослідного поля.

Створення Полтавського дослідного поля було визначною подією в діяльності Товариства, адже була розроблена і успішно здійснювалася широкомасштабна програма наукових досліджень і організаційних заходів у галузі сільського господарства.

Читаючи журнали засідань Товариства, доходимо до висновку, що практично немає галузі сільського господарства, яка б не була предметом обговорення і наукових досліджень.

Перш за все, провідні вчені Товариства входили до всіх представницьких органів Міністерства землеробства (сільського господарства).

Товариство здійснило істотний внесок у становлення і розвиток наукових основ вітчизняних сівозмін у системах землеробства. Це питання особливо актуальне сьогодні, коли грубо порушуються основи науково-обґрунтованих сівозмін, коли на полях панівними культурами є кукурудза, соняшник, соя.

Через Полтавське дослідне поле Товариству вдалося відпрацювати практичні основи боротьби з руйнівними наслідками посух, які актуальні сьогодні, коли глобальне потепління, як ніколи, вимагає збереження вологості в ґрунті.

Особливе місце в історії обробітку ґрунту посідає наукова дискусія на засіданні Товариства у січні 1895 року між практиком – князем В. О. Курдашевим та видатним вченим О. О. Ізмаїльським щодо переваг мілкої оранки над глибокою.

Пізніше її результатом був широкомасштабний полтавський експеримент Ф. Т. Моргуна, який став основою природоохоронної адаптивно-ландшафтної та екологічно-збалансованої системи землеробства.

Сьогодні ця система продовжує діяти у новій формі – системі органічного землеробства, засновником якої є відомий аграрій, Герой Соціалістичної Праці, Герой України, засновник приватного підприємства «Агроєкологія» Шишацького району С. С. Антоненя.

Товариству належить ініціатива з питань лісосбереження, боротьби з пісками та ярами, заснування насінневого розсадника. У вересні 1895 року була відкрита Полтавська школа садівництва і городництва. У 1916 році при Товаристві було відкрите Насінневе бюро, яке видало «Краткий каталог кормових, огородних и цветочных семян».

Значна увага приділялась Товариством питанням розвитку тютюнництва, активного пошуку шляхів боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур, було встановлено премію за кращий спосіб боротьби з хлібним жуком.

Зважаючи на значний вплив на урожайність сільськогосподарських культур погодних умов, Товариство ініціювало створення в регіоні мережі метеостанцій, перша з яких була відкрита у селі Рибці під Полтавою, а потім переведена на Дослідне поле.

Свідченням успішної роботи Товариства є те, що на момент його створення середня врожайність зернових становила 6,1 ц/га, а станом на 1914 рік – 11,7 ц/га.

Значної уваги Товариство приділяло розвитку тваринництва. Зокрема, обговорювалися питання експорту свиней, проведення дослідів по їх відгодівлі, порівняльній ефективності відгодівлі місцевої і беркширської породи, затрат кормів на одиницю привісу, ефективності годівлі під час використання азотистих і крохмалистих кормів.

Серйозна робота проводилася в галузі конярства. Було зроблено висновок, що покращання місцевого робочого коня доцільно здійснювати шляхом використання арденської породи. Були розроблені заходи по збільшенню поголів'я коней у Полтавській державній конюшні, з розвитку Дібрівського кінного заводу, який сьогодні є одним із провідних заводів рисистого конярства України.

З метою покращання місцевої великої рогатої худоби було засновано 21 племінний пункт з биками сментальської породи.

Були організовані спеціальні наради з удосконалення галузі вівчарства і було прийнято рішення про придбання овець каракульської породи для покращання грубошерстого вівчарства.

З цією метою з Бухари було завезено майже 2,5 тис. племінних тварин каракульської породи.

Завдяки вагомим науковим дослідженням в галузі тваринництва у 1928–1930 роках на базі відділу тваринництва Полтавської сільськогосподарської дослідної станції був організований Всеукраїнський інститут експериментальної зоотехнії, а потім і Всесоюзний науково-дослідний інститут свинарства, очільником якого став професор О. П. Бондаренко.

Проблемні з'їзди, повітові ярмаркові сільськогосподарські виставки, в яких протягом 1879–1895 років проведено 37, сприяли освіченості на науковій основі всіх зацікавлених, хто займався сільським господарством.

Вице-президент Полтавського товариства сільськогосподарства, перший губернський агро-

ном Полтавської губернії П. М. Дубровський став одним із організаторів створення нинішньої Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського.

Товариство вперше порушило клопотання про організацію на Полтавщині вищого аграрного навчального закладу.

Тричі (1909, 1910, 1916 рр.) піднімалося це питання і лише у 1920 році намагання Товариства здійснилися – такий аграрний заклад було відкрито (нині це Полтавська державна аграрна академія, яка відзначила своє 95-річчя).

Важливе популяризаційне значення мали друковані органи Полтавського товариства сільськогосподарства. З 1867 року почали виходити «Журнали засідань». У травні 1896 року побачив світ перший номер щотижневика «Хуторянин», який приніс Товариству світову заслужену славу. З 1909 року почали видаватися збірники сільськогосподарських статей під назвою «Календарь хуторянина».

Полтавщина масштабно відзначила 150-річчя Товариства. 28 вересня у Полтавському обласному краєзнавчому музеї імені В. Кричевського відбулося урочисте відкриття експозиції, присвяченої Полтавському товариству сільськогосподарства та урочисте погашення спецвипуску поштової марки.

На стендах виставки розміщені фотографії багатьох діячів, котрі творили славу Полтавщини й усю країну, були активними не лише в аграрній галузі, а й у суспільному житті, громадській діяльності.

Добре висвітлена видавнича, виставкова, просвітницька, наукова діяльність Товариства, а також його окремих відділень.

Широко представлена історія гордості Товариства – Полтавської сільськогосподарської дослідної станції, починаючи з тих часів, коли ця установа була заснована як Полтавське дослідне поле. Представлені відомості щодо знаменитого в усьому світі довготривалого дослідження беззмінного жита, яке вирощують на одному місці вже 131 рік.

Серед цінних експонатів – мікроскоп завідувачого відділом сільськогосподарської ентомології, талановитого вченого Миколи Курдюмова. Під його керівництвом колектив ентомологів відділу опублікував понад 30 наукових праць. Найвідоміша його праця «Главнейшие насекомые, вредящие зерновым злакам в Средней и Южной России», де він дав біологічну характеристику понад 70 шкідників зернових культур, не втратила своєї актуальності до сьогодні.

На виставці представлені сівалка, молотарка і віялка, вироблені десь на межі минулого і поза-минулого століть в Єлисаветграді (нині Кіровоград).

Експонати ці унікальні, таких немає у жодному іншому музеї України.

Діюча модель млина-вітряка спеціально розроблена так, щоб можна було роздивитися, як всередині відбувається процес виробництва борошна. Цей експонат змушує замислитися не лише над тогочасним сільським господарством, але й над цілком сучасною проблемою використання відновлюваних джерел енергії.

Експозиція зацікавить кожного, хто небайдужий до історії Полтавського краю, людей, що стояли у витоків сучасного сільського господарства і аграрної науки на Полтавщині.

А 29 вересня урочистості розпочалися з відкриття на території Полтавської державної аграрної академії пам'ятного знаку з нагоди 150-річчя Полтавського товариства сільського господарства.

Після, в Полтавському обласному музично-драматичному театрі імені М. В. Гоголя відбулося урочисте засідання з нагоди 150-річчя Полтавського товариства сільського господарства.

Передумови виникнення, історична значимість Товариства у становленні аграрної науки стали предметом широкого обговорення у всіх навчальних аграрних закладах області, школах, висвітлені в пресі, по радіо, телебаченню. Теле-радіокомпанією «Лтава» знятий короткометражний фільм про діяльність Товариства.

Директором Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, членом-кореспондентом В. А. Вергуновим підготовлено цілу низку публікацій про історію виникнення та діяльність Товариства, про його видатних особистостей. Головним матеріалом серед цих публікацій є трьохтомне видання в п'яти книгах Журналів засідань Товариства.

Відновити діяльність громадської спілки кілька місяців тому запропонували представники аграрної науки за ініціативою відомого дослід-

ника діяльності Товариства сільського господарства, директора Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, члена-кореспондента НААН Віктора Вергунова. Ініціатива знайшла підтримку і в аграріїв-практиків.

Символічно, що 29 вересня 1865 року відбулося перше засідання Товариства, а 18 вересня нинішнього року для проведення установчих зборів відновленого професійного об'єднання в ПП «Агроекологія» Шишацького району зібрані відомі аграрії і науковці Полтавщини.

На засіданні прозвучало чимало пропозицій щодо діяльності Товариства, відбулося обговорення проекту його Статуту, жвава дискусія з низки проблемних та організаційних питань. Та спільною була думка: Полтавське товариство сільського господарства має запрацювати знову, продовжуючи славні справи попередників, працюючи не тільки для розвитку виробництва, а й для людей, для збереження українського села.

Установчі збори ухвалили рішення щодо створення, а вірніше відновлення Товариства. Було обрано його правління, головою якого присутні одностайно обрали Героя Соціалістичної Праці, Героя України, засновника ПП «Агроекологія» Семена Свиридоновича Антонця.

Отже, є всі підстави стверджувати, що Полтавське товариство сільського господарства, започатковане у вересні 1865 року, зробило неоціненний внесок у становлення й розвиток вітчизняної аграрної науки та дослідної справи, модернізацію сільського господарства і, зокрема його основних галузей – рослинництва і тваринництва.

Відновлене ж у вересні 2015 року Полтавське товариство сільського господарства слугуватиме розвитку аграрної галузі як основи продовольчої безпеки, збереження українського села, поліпшення рівня життя людей.

*Опара М. М., Опара Н. М.,
кандидати сільськогосподарських наук
(Полтавська державна аграрна академія)*